Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2015 19 (1): 239-264

2008 Yılı Kelenderis Agora Bazilikası Kazısında Bulunan Geç Antik Çağ (M.S.3.-M.S.7. Yüzyıl) Sikkeleri (*)

Kasım OYARÇİN (**)

Özet: *Bu çalışmada, 2008 yılı Kelenderis Agora-Bazilikası kazılarında ele geçen Geç Antik Çağ sikkeleri incelenmiştir. 76 adet bronz sikkeden iyi durumda olan 43 tanesinin katalogu verilmiştir. Kataloga alınan sikkelerden 5 tanesi Geç Roma dönemine tarihlenmektedir. Geri kalan sikkeler ise Erken Bizans dönemine tarihlenmiştir. Sikkelerin en yoğun olduğu grup, 30 sikkeyle 7. yüzyıla ait Heraclius (610-641) ve II. Constans (641-668) sikkelerinden oluşan I. gruptur. Bunu izleyen grup ise, II. Iustinianus (527-565) ve M. Tiberius (582-602) dönemlerine ait II. grup sikkelerdir.*

Anahtar Kelimeler: *Kilikya, Kelenderis, Agora Bazilika, Geç Antik Çağ Sikke.*

Late Antique Coins Found in the Agora-Basilica of Kelenderis in 2008

Abstract: *The subject of this study, "The Late Antique Coins found in the Agora-Basilica in Kelenderis found in 2008", is an attempt to evaluate of a group of bronze coins discovered during the excavations in ancient Kelenderis in 2008. I have catalogued the coins discovered in the Basilica in the season 2008, which are mainly 76 coins, but 43 of these are in good condition to work. 5 of these are from the Late Roman period and the rest are Early Byzantine. Most of the Byzantine coins e.g. 30, belong to the 7th century, in other words, to Heraclius (610-641) and to Constans (641-668). Following these latest group, another common group are of Justinian (527-565) and of M. Tiberius (582-602) coins.*

Keywords: *Kilikia, Kelenderis, Agora-Basilica, Late Antique Coin.*

) Bu makale, Selçuk Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü öğretim üyelerinden Prof. Dr. K. Levent ZOROĞLU'nun danışmanlığında hazırlanan yüksek lisans tezinden üretilmiştir. Tez danışmanım Sayın Hocam Prof. Dr. K. Levent ZOROĞLU'na böylesi bir malzemeyi bana çalışma olanağı verdiği için ve çalışmalarım sırasındaki ilgi ve yardımlarından dolayı teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. Lisans ve Yüksek Lisans öğrenimlerim sırasında üzerimde büyük emekleri olan doktora öğrenimim sırasında da benden her türlü yardım ve desteği eksik etmeyen Kelenderis Kazı Başkan Yardımcısı hocam Doç. Dr. Mehmet TEKOCAK'a tezin yazımında ve makaleye dönüştürmesi aşamalarındaki katkılarından dolayı teşekkürlerimi sunarım. Numismatik alanında yaptığı önemli çalışmalarla bilim dünyasında tanınan doktora danışman hocam Doç. Dr. Vedat KELEŞ'e, tezin makaleye dönüştürülmesi aşamasındaki fikir ve eleştirileriyle olumlu yönlendirmeleri için teşekkür ederim. Bu çalışma aynı zamanda, Selçuk Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü tarafından 10203006 nolu Yüksek Lisans tez projesi olarak desteklenmiştir.

**) Doktora öğrencisi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Bölümü, ERZURUM. (e-posta: kasimoyarcin@gmail.com)

Kelenderis antik kentinin kalıntıları, Silifke'nin batısında, Anamur'un doğusunda, eskiden Gilindire olarak bilinen, bugünkü Aydıncık ilçesinde bulunmaktadır

(Zoroğlu, 1994: 2). Çalışmayı, Dağlık Kilikya bölgesinin önemli liman kentlerinden birisi olan Kelenderis antik kentinin Agorasında 2002 yılında ortaya çıkarılan ve 2009 kazı çalışmaları sırasında büyük bir bölümü tamamlanan, Agora-Bazilikasında, 2008 yılında ele geçen sikkeler oluşturmaktadır (Agora-Bazilika Kazısı için bakınız: Zoroğlu, 2006: 25-30; Zoroğlu ve Tekocak, 2007: 515-538; Zoroğlu ve Tekocak, 2008: 343-372; Zoroğlu ve Tekocak, 2009: 427-452; Zoroğlu ve Tekocak, 2010: 260-273; Zoroğlu, 2011: 29-35; Zoroğlu, 2012: 29-31).

2008 yılı Agora-Bazilikası kazı çalışmalarımızda toplam 76 adet bronz sikke ele geçmiştir. İlk değerlendirmelerimize göre sikkelerden 74'ü Geç Antik Çağa; 2'si ise, Roma İmparatorluk Çağı öncesine tarihlenmektedir. Roma İmparatorluk Çağı öncesine tarihlenen iki sikke bazilikanın ana salonunun zemini kaplayan mozaikte yer alan çöküntüyü gidermek amacıyla çökmüş alanının sökülerek blokajının yenilenmesi çalışmasında; bu alan yeni bir blokajla kapatılmadan önce bazilika öncesinde bu alanda var olan kültür evresine ait bazı ipuçlarını tespit etmek amacıyla 1,00x1,00 m. ölçülerinde 1036 ünit numarası ile kodladığımız sondajda yapılan çalışmalarda ortaya çıkarılmıştır. Bu bize bazilikanın ana salonunu kaplayan mozaiklerin altında Roma İmparatorluk Çağı öncesine ait katmanların bulunduğunu göstermektedir (Zoroğlu, 2009: 26-27).

Bu çalışmada ele aldığımız 76 adet bronz sikkenin, 33'ü düşük kondüsyon nedeniyle hangi imparatoru temsil ettikleri çözülemediğinden kataloga alınmamıştır. İncelenen 43 sikkenin en erkeni İmparator L. Domitius Aurelianus'a (M.S. 270-275) aittir. En geç döneme tarihleneni ise imparator II. Constans'a (M.S. 641-668) ait sikkelerdir. Bu sikkeler arasında 22 adetle İmparator Heraclius (M.S. 610-641) dönemine tarihlenen sikkeler en büyük grubu oluşturmaktadır. Kilikya bölgesindeki şehirlerde bu dönemde imparatorun pek çok sikkesi basıldığı için bazı araştırmacılar bu artışı İmparator Heraclius'un M.S. 625 yılı civarında Perslere, Kilikya üzerinden dolanarak saldırmaya çalışmasına ve Kilikya'da birkaç küçük de olsa başarı elde etmesine bağlamaktadırlar (Kaegi, 2000: 58-60). Heraclius'u 8 sikke ile II. Constans (641-668) ait sikkeler izlemektedir. Yine sikkelerde dikkate değer bir diğer konu ise sikkelerin büyük bir çoğunluğunun Constantinopolis darphanesine ait olmasıdır. Bu durum, Constantinopolis darphanesinin, kuruluşundan beri imparatorluğun bütün doğusuna sikke sağlayan ve en fazla üretimde bulunan darphane olmasından kaynaklanmaktadır. 13 adet sikkenin ise, darphanesi düşük kondüsyon nedeniyle tespit edilememiştir. Kataloglanması yapılan diğer sikkelerin darphanelerine baktığımızda; Antiokhia ve Kyzikos darphanesi 3'er, Nicomedia, Thessalonika darphaneleri 2'şer ve Alexandria darphanesi 1 sikke ile temsil edilmektedir.

Kataloga alınan 43 sikkeyi imparatorlarına göre tek tek inceleyecek olursak; en erken tarihli sikke L. Domitius Aurelianus (M.S. 270-275) dönemine tarihlenmektedir(Kat. No. 1). Bu sikke Kyzikos darphanesinde basılmış olup ön yüzünde IMP C AVRELIANVS

AVG lejantı ile imparatorun büstü bulunmaktadır. Arka yüzünde ise RESTITVT ORBIS lejantı ile elinde palmiye dalı tutan bir kadın, karşısındaki imparatora çelenk uzatmaktadır.

Katalogda yer alan ikinci sikke imparator C. Valerius Diocletianus'a (M.S. 284-305) aittir(Kat. No. 2). Ön yüzünde IMP C C VAL DIOCLETIANVS P F AVG lejantı ile imparatorun büstü, arka yüzünde CONCORDIA MILITVM lejantı ile askeri kıyafetli imparator ayakta (solda), karşısındaki Iupiter'den küre üstünde Victoria almaktadır.

I. Constantinus (M.S. 307-337) dönemine tarihlenen sikke ise Nikomedia darphanesine aittir. Bu sikkenin ön yüzünde CONSTANTINVS [MAX AVG] lejantı ile imparatorun büstü yer almakta, arka yüzünde ise, GLORIA EXERCITVS lejantı ile karşılıklı iki asker ve aralarında iki standart betimi bulunmaktadır(Kat. No. 3).

II. Licinius (M.S. 321-324) dönemine tarihlenen Kyzikos darphanesine ait bir adet sikke bulunmaktadır(Kat. No. 4). Bu sikkenin ön yüzünde D N VAL LICIN LICINIVS NOB C lejantı ile imparatorun büstü, arka yüzünde IOVI CONSERVATORI lejantı ile sağ elinde Victoria tutan Iupiter betimlenmiştir.

Katalogda II. Constantinus (M.S. 330-337) dönemine tarihlenen Antiokhia darphanesine ait bir adet sikke bulunmaktadır. Bu sikkenin ön yüzünde CONSTANTINVS [IVN NOB C] lejantı ile imparatorun büstü, arka yüzünde GLORIA EXERCITVS lejantı ile karşılıklı iki asker ve aralarında iki standart betimi yer almaktadır. (Kat. No. 5).

Katalogda yer alan diğer sikkeleri Anastasius'un (M.S. 491-518) para sisteminde yaptığı köklü değişiklikler nedeniyle Erken Bizans sikkeleri başlığı altında inceleyebiliriz. Anastasius'un M.S. 498 yılında yaptığı bu reform ile bronz sikke birimleri, nummus değerini belirten Yunanca harflerle gösterilmeye başlanmıştır. Bronz sikkelerde en büyük birim 40 nummia değerindeki follis olmuştur ve bu, sikkenin arkasında M harfiyle belirtilmiştir. Bunun daha düşük birimleri olan 20 nummia K (yarım follis), 10 nummia I (decanummium), 5 nummia Є (pentanummium) ile ifade edilmiştir.

Katalogda yer alan M.S. 498 yılındaki para reformundan sonraki döneme ait ilk sikke I. Iustinus'a (M.S. 518-527) aittir(Kat. No. 6). Bu sikke Constantinopolis darphanesine ait olup ön yüzünde DNIVSTI NVSPPAVC ile imparatorun sağa dönük portresi, arka yüzünde sikkenin 40 nummia değerinde olduğunu gösteren M işareti, değer işaretinin sağında ve solunda birer yıldız, altında darphane şubesini gösteren officina işareti ve kesimde darphane isminin kısaltması olan CON yer almaktadır.

I. Iustinus'tan sonra tahta geçen, I. Iustinianus (M.S. 527-565) ait iki sikke bulunmaktadır(Kat. No. 7-8). Sikkenin biri Kyzikos darphanesine ait iken diğerinin darphane ismi aşınmış olduğundan okunmamaktadır. Bu sikkelerin ön yüzlerinde DNIVSTINI ANVSPPAVC lejantı ile imparatorun büstü yer almaktadır. Arka yüzlerinde ise yarım follis değerinde olduklarını gösteren K harfi, değer işaretinin solunda yukarıdan aşağıya ANNO, sağında tarih işareti, altta officina harfi yer almaktadır.

II. Iustinus (M.S. 565-578) dönemi de katalogda iki sikke ile temsil edilmektedir. Bu sikkelerden biri Nikomedia; diğeri ise Thessalonika darphanesine aittir(Kat. No. 9-10). Nikomedia darphanesine ait olan sikke bir follis değerindedir. Thessalonika darphanesine ait olan sikke ise yarım follis değerindedir. Her iki sikkenin ön yüzünde DNIVSTI – NVSPPAVC lejantı ile imparator ve karısı Sophia birlikte tahtta oturmuş halde betimlenmişlerdir. Sikkelerin arka yüzlerinde değer işaretlerinin yanı sıra solda yukarıdan aşağıya ANNO, sağında tarih işareti, altta officina harfi; kesimde ise, darphane isminin kısaltması yer almaktadır.

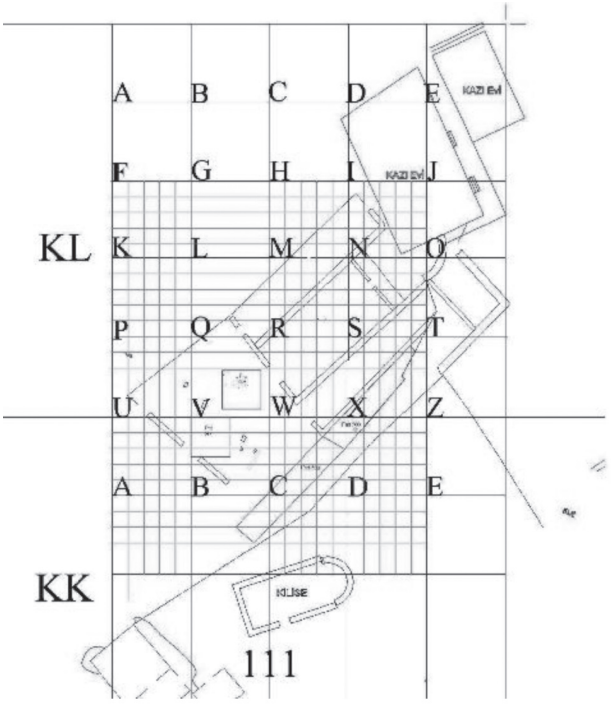
Çalışmamızda Mauricius Tiberius (M.S. 582-602) dönemi ait 3 sikke bulunmaktadır(Kat. No. 11-12-13). Bu sikkelerin ön yüzlerinde cepheden imparatorun büstü ile lejant yer almaktadır. Sikkelerin üçü de yarım follis değerinde olup arka yüzlerinde değer işaretlerinin yanı sıra solda yukarıdan aşağıya ANNO, sağında tarih işareti, altta officina harfi yer almaktadır.

Katalogda en fazla sikke ile temsil edilen Heraclius (610-641) dönemine ait 22 sikke bulunmaktadır(Kat. No. 14-35). Bunlardan 13'ü Constantinopolis darphanesine ait iken; Thessalonika darphanesine ait 1 sikke vardır. 8 sikkenin darphane ismi aşınmış olması nedeniyle okunamamıştır. Bu sikkelerden 13'ü bir follis değerindeyken, 8'i yarım follis değerindedir. Diğerinin değer işareti okunamamaktadır. Sikkelerin birkaçında DNHERACLIVS PPAVC lejantı okunurken diğerlerinin bir kısmında lejant bulunmamaktadır. Büyük bir bölümünün ise lejantları aşınmış olduğundan okunamamaktadır. Bu sikkelerin ön yüzlerinde üç farklı tip söz konusudur. Birinci tipin ön yüzünde Heraclius ve Heraclius Constantinus'un ayakta cepheden, khlamys giymiş ve globus tutar pozisyonda betimi yer almaktadır. İkinci tipte ise, Heraclius ve Heraclius Constantius cepheden ayakta betimlenmişlerdir. Solda Heraclius, bıyıklı ve uzun sakallı, askeri kıyafetli, başında haçlı tacıyla sol eli belinde, sağ elinde uzun haç tutar şekilde, sağdaki Heraclius Constantius ise, khlamys ve haçlı tacı ile sağ elinde haçlı globus tutarken tasvir edilmiştir. Üçüncü tipte ise, ayakta cepheden üç figür yer almaktadır. Ortada Heraclius, sağda Heraclius Constantius, solda Martina. Her biri khlamys giyimli ve haçlı globus tutar şekilde tasvir edilmişlerdir. Sikkelerin arka yüzlerinde ise, değer işaretlerinin yanı sıra solda yukarıdan aşağıya ANNO, sağında tarih işareti, altta officina harfi, kesimde ise darphane isminin kısaltması yer almaktadır.

2008 yılı Agora-Bazilikası kazılarında ortaya çıkan son sikke grubunu ise II. Constans'a (M.S. 641-668) ait 8 sikke oluşturmaktadır(Kat. No. 36-43). Bu sikkelerden 4'ü Konstantinopolis darphanesine aitken; geri kalan 4 sikkenin darphane ismi aşınmış olması nedeniyle bilinmemektedir. Bu sikkelerin 7'si bir follis değerindeyken; birinin arka yüzü aşınma nedeniyle okunamayacak durumdadır. Constantinopolis darphanesine ait iki sikkenin önyüzünde IMPER CONST lejantı, yine Constantinopolis darphanesine ait bir sikkenin ön yüzünde ЄNTATO NIKA lejantı okunmaktadır. Diğer sikkelerin ön yüz lejantları aşınmış olduklarından okunamamaktadır. Sikkelerin ön yüzlerinde üç farklı

tip söz konusudur. Birinci tipin ön yüzünde başında haçlı taç, üzerinde zırh ve pelerin, sağ elinde globus üzerinde haç tutan cepheden Constans büstü oluşturmaktadır. İkinci tipte ise Constans ayakta cepheden, khlamys ve haçlı taç giymiş olarak sağ elinde uzun haç, sol elinde haçlı globus tutarken tasvir edilmiştir. Üçüncü ve son tipte ise, Constans yine ayakta cepheden, ancak sakallı ve askeri kıyafetli, sol eli belinde sağ elinde uzun haç tutmaktadır. Sikkelerin arka yüzlerinde ise değer işaretlerinin yanı sıra solunda yukarıdan aşağıya A/N/N/O veya A/N/A, sağında tarih işareti ve bazılarında N/E/O/ Ç, altta officina harfi, kesimde darphane isminin kısaltması yer almaktadır.

Sonuç olarak baktığımızda sikkelerin büyük çoğunluğunun M.S. 518 - 668 yılları arasına tarihlendiğini görmekteyiz. Gerek plan şeması gerekse ana ve yan neflerin zeminde yer alan mozaiklerin özelliklerinden (Zoroğlu, 2013: 44-47; Zoroğlu, 2008: 30), bazilika yapısının M.S. 6. yüzyılda inşa edildiği düşünülmektedir. Bu çalışmada ele alınan sikkeler de bu tarihi teyit etmesi bakımından fevkalade önemlidir. Bununla birlikte bazilika yapısında çıkan sikkelerin tamamının ele alındığı bir araştırma yapının tarihinin kesinlik kazanmasına daha fazla katkı sağlayacaktır. Ancak 2008 yılı buluntularının sağlamış olduğu desteğin de göz ardı edilemeyeceğini bir kez daha ifade etmek isterim.

Plan 1: Kelenderis Agora-Bazilikası Genel (Kazı Arşivi)

Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2015 19 (1): 239-264

Plan 2: Kelenderis Agora-Bazilikası Atrium Bölümü Genel (Kazı Arşivi)

Tablo 1: Sikkelerin İmparatorlar ve Darphanelere Göre Dağılımı

2008 yılında Agora-Bazilikası Kazısında Ele Geçen Geç Antik Çağa Tarihlenen Sikkeler								
İmparatorlar	**Darphaneler**							
	Cons.	**Antiokhia**	**Kyzikos**	**Nikomedia**	**Thessalonika**	**Alexandria**	**Belirsiz**	**Top**
Aurelianus (M.S. 270-275)			1					1
Diocletianus (M.S. 284-305)						1		1
I. Constantinus (M.S. 307-337)				1				1
II. Licinius (M.S. 321-324)			1					1
II. Constantinus (M.S. 330-337)		1						1
I. Iustinus (M.S. 518-527)	1							1
I. Iustinianus (M.S. 527-565)			1				1	2
II. Iustinus (M.S. 565-578)				1	1			2
M. Tiberius (M.S. 582-602)		2					1	3
Heraclius (M.S.610-641)	13				1		8	22
II. Constans (M.S. 641-668)	5						3	8
Toplam	19	3	3	2	2	1	13	43

KATALOG

Katalogda aşağıdaki teknik kısaltmalar kullanılmıştır:

AE : Bronz
A.Y. : Arka Yüz
Gr. : Gram
Kat. No. : Katalog Numarası
Ky. : Kalıp Yönü
Mm. : Milimetre
Ö.Y. : Önyüz
Ref. : Referans

Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2015 19 (1): 239-264

L. DOMITIUS AURELIANUS (M.S. 270-275)

Kat. No. : 01

Ö. Y. **:** IMP C AVRELIANVS AVG

İmparatorun ışın taçlı, zırhlı büstü, sağa.

A. Y. **:** RESTITVT ORBIS

Ayakta bir kadın (solda), bir elinde palmiye dalı tutuyor, diğer eliyle karşısındaki imparatora (sağda) çelenk uzatıyor. İmparator sol elinde mızrak tutuyor. (Kyzikos)

Ref **:** RIC V. I, s. 304, 347.

AE; Antoninianus, 23 mm; 3.60 gr. Ky. : 12

C. VALERIUS DIOCLETIANUS (M.S. 284-305)

Kat. No. : 02

Ö. Y. **:** IMP C C VAL DIOCLETIANVS P F AVG

İmparator'un ışın taçlı giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

A. Y. **:** CONCORDIA MILITVM

İmparator askeri kıyafetli, ayakta (solda), karşısındaki Iupiter'den küre üstünde Victoria alıyor; Iupiter'in sol elinde asa. Kesimde: ALE (Alexandria)

Ref **:** RIC VI, s. 531, 13; Tekin 1994, s. 183, 750.

AE; Antoninianus, 20 mm; 2.35 gr. Ky. : 6

FLAVIUS VALERIUS CONSTANTINUS I (M.S. 307-337)

Kat. No. : 03

Ö. Y. **:** CONSTANTINVS [MAX AVG]

Constantinus'un diademli, giyimli ve zırhlı büstü sağa.

A. Y. **:** GLORIA EXERCITVS

İki asker, miğferli karşılıklı ayaktalar. Bir ellerinde mızrak, diğerinde kalkan tutuyorlar. Aralarında iki standart duruyor. Kesimde: SMNA(Nicomedia)

Ref **:** RIC VII, s. 635, 199.

AE; Follis, 17 mm; 2.20 gr. Ky. : 12

FI. VALERIUS CONSTANTINUS LICINIANUS LICINIUS II (M.S. 317-324)

Kat. No. : 04

Ö. Y. **:** D N VAL LICIN LICINIVS NOB C

Miğferli ve zırhlı büst sola, sol kolunda kalkan, sağ omzunda mızrak dayalı.

A. Y. **:** IOVI CONSERVATORI

Iupiter cepheden ayakta, çıplak, omzunda chlamys, baş sola. Sağ elinde küre üzerinde Victoria, sol elinde asa tutuyor. Solda, kartal gagasında çelenk; sağda esir onun üst tarafında Χ.ΙΙΓ. Kesimde SMKΓ (Kyzikos)

Ref **:** RIC VII, s. 646, 18.

AE; Follis, 20 mm; 2.70 gr. Ky. : 12

FLAVIUS CLAUDIUS CONSTANTINUS II. (M.S. 337-340)

Kat. No. : 05

Ö. Y. **:** CONSTANTINVS [IVN NOBC]

Constantinus'un defne çelenkli, giyimli ve zırhlı büstü sağa.

A. Y. **:** GLORIA EXERCITVS

İki asker, miğferli karşılıklı ayaktalar. Bir ellerinde mızrak, diğerinde kalkan tutuyorlar. Aralarında iki standart duruyor. Kesimde: SMANB(Antiokhia)

Ref **:** RIC VII, s. 697, 109.

AE; Follis, 18 mm; 2.00 gr. Ky. : 12

Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2015 19 (1): 239-264

I. FLAVIUS IUSTINUS (M.S. 518-527)

Kat. No. : 06

Ö. Y. **:** DNIVSTI NVSPPAVC
Büst sağa, diademli, zırhlı ve paludamentumlu.

A. Y. **:** M yukarıda haç, sağ ve sol boşlukta birer yıldız, aşağıda off. harfi.
Kesimde CON.

Ref **:** DOC I, s. 39, no. 8b.1.
AE; Follis, 30 mm; 15.25 gr. Ky. : 6

I. FLAVIUS PETRUS SABBATIUS IUSTINIANUS (M.S. 527-565)

Kat. No. : 07

Ö. Y. **:** DNI[VSTINI] ANVSPPAVC

Büst cepheden, tüy sorguçlu miğfer giymiş, zırhlı, sağ elinde haçlı globus, sol omzunda süvari betimlemeli kalkan, sağ boşlukta haç.

A. Y. **:** K, solda ANNO, yukarıda haç, sağda XIII, aşağıda Off. harfi Γ.

Ref **:** BMC I, s. 36, no. 111.
AE; Yarım Follis, 30 mm; 10.60 gr. Ky. : 6

Kat. No. : 08

Ö. Y. **:** DNIVSTINI ANVSPPAVC

Büst cepheden, tüy sorguçlu miğfer giymiş, zırhlı ve süvari betimli kalkanlı, sağ elinde haçlı globus, sağ boşlukta haç.

A. Y. **:** K, solda ANNO, sağda XЧIII, kesimde Z(Kyzikos).

Ref : DOC I, s.130, no: 186.
AE; Yarım Follis, 27 mm; 9.35 gr. Ky. : 12

I. FLAVIUS IUSTINUS IUNIOR (M.S. 565-578)

Kat. No. : 09

Ö. Y. : [DNIVSTI] NVSPPAVC

Iustinus ve Sophia tahtta oturuyorlar, cepheden; Iustinus sağ elinde haçlı globus, Sophia sağ elinde haçlı asa tutuyor; her ikisinin başında da nimbus var.

A. Y. : K, solda ANNO, yukarıda haç, sağda X, kesimde TES.

Ref : DOC I, s. 223, no. 76.
AE; Yarım Follis, 24 mm; 6.85 gr. Ky. : 6

Kat. No. : 10

Ö. Y. : [DNIVSTI - NVSPPAVC]

Iustinus ve Sophia tahtta oturuyorlar, cepheden; Iustinus sağ elinde haçlı globus, Sophia sağ elinde haçlı asa tutuyor; her ikisinin başında da nimbus var.

A. Y. : M, solda ANNO, yukarıda haç, sağda Ç, aşağıda of. harfi A, kesimde NIKO.

Ref : DOC I, s. 228, no. 96a.2.
AE; Follis, 30 mm; 11.55 gr. Ky. : 6

Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2015 19 (1): 239-264

MAURICIUS TIBERIUS (M.S. 582-602)

Kat. No. : 11

Ö. Y. **:** [DNmAVRI] TIbERPPAV

Büst cepheden, başında tepesinde haç bulunan taç var, zırhlı, kalkanlı, sağ elinde haçlı globus tutuyor.

A. Y. **:** K, solda ANNO, yukarıda haç, sağda II, aşağıda Off. harfi A.

Ref **:** DOC I, s. 311, no. 47a; Tekin 1999, s. 142, 97.
AE; Yarım Follis, 24 mm; 6.00 gr. Ky. : 6

Kat. No. : 12

Ö. Y. **:** ONmAЧГI [CNPAЧ]

Büst cepheden, konsül elbisesi giymiş, yonca biçimli süslü taçlı, sağ elinde mappa, solunda ucunda kartal bulunan asa.

A. Y. **:** K, solda ANNO, yukarıda haç, sağda ЧIII, kesimde R. (Antiokhia)

Ref **:** BMC I, s. 146, no. 199.
AE; Yarım Follis, 24 mm; 5.95 gr. Ky. : 6

Kat. No. : 13

Ö. Y. **:** ONmAV [RCPPAV]

Büst cepheden tüy sorguçlu miğfer giymiş, zırhlı, sağ elinde haçlı globus tutuyor ve kalkanlı.

A. Y. **:** K, solda ANNO, yukarıda haç, sağda XX, aşağıda Off. harfi B.

Ref **:** DOC I, s. 315, no. 63.
AE; Yarım Follis, 24 mm; 4.75 gr. Ky. : 6

HERACLIUS (M.S. 610 - 641)

Kat. No. : 14

Ö. Y. : Heraclius ve Heraclius Constantius cepheden ayakta, başları arasında haç ile betimlenmişlerdir. Heraclius solda uzun sakalı ve bıyığı var, başında haç ile süslü taç, üzerinde zırh ve paludementum (askeri pelerin), sağ elinde ucunda haç bulunan uzun asa tutmakta olup sol eli kalçasındadır. Sağda Heraclius Constantius kısa sakallı, uzun elbiseli, başında haçlı taç, sağ elinde haçlı globus var.

A. Y. **:** M, solda ANNO, yukarıda haç, altta Γ, sağda II, kesimde CON.

Ref **:** DOC II/I, s. 275, no. 70b.
AE; Follis, 26 mm; 6.25 gr. Ky. : 6

Kat. No. : 15

Ö. Y. : Heraclius ve Heraclius Constantius cepheden ayakta, başları arasında haç ile betimlenmişlerdir. Heraclius solda uzun sakalı ve bıyığı var, başında haç ile süslü taç, üzerinde zırh ve paludementum (askeri pelerin), sağ elinde ucunda haç bulunan uzun asa tutmakta olup sol eli kalçasındadır. Sağda Heraclius Constantius kısa sakallı, uzun elbiseli, başında haçlı taç, sağ elinde haçlı globus var.

A. Y. **:** M, solda ANNO, altta Є, sağda Ϛ, kesimde CON.

Ref **:** BMC I, s. 201, no. 139.
AE; Follis, 26 mm; 6.35 gr. Ky. : 5

Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2015 19 (1): 239-264

Kat. No. : 16

Ö. Y. : Heraclius ve Heraclius Constantius cepheden ayakta betimlenmişlerdir. Solda Heraclius, bıyıklı ve uzun sakallı. Askeri kıyafetli, sağ elinde uzun haç tutuyor, başında haçlı taç var. Sol eli belinde. Sağda Heraclius Constantius khlamys ve haçlı taç var. Sağ elinde haçlı globus tutuyor.

A. Y. **:** M, solda ANNO, yukarıda haç ve C, sağda Ç, aşağıda of. harfi A, kesimde CON.

Ref **:** BMC I, s. 201, no. 138.
AE; Follis, 31 mm; 10.85 gr. Ky. : 6

Kat. No. : 17

Ö. Y. : Heraclius ve Heraclius Constantius cepheden ayakta, başları arasında haç ile betimlenmişlerdir. Heraclius solda uzun sakalı ve bıyığı var, başında haç ile süslü taç, üzerinde zırh ve paludementum (askeri pelerin), sağ elinde ucunda haç bulunan uzun asa tutmakta olup sol eli kalçasındadır. Sağda Heraclius Constantius kısa sakallı, uzun elbiseli, başında haçlı taç, sağ elinde haçlı globus var.

A. Y. **:** M (bir follis), solda ANNO, yukarıda haç, altta A, sağda XXII, kesimde CON (Constantinopolis)

Ref **:** BMC I, s. 204, no. 159.
AE; Follis, 26 mm; 8.90 gr. Ky. : 6

Kat. No. : 18

Ö. Y. : Heraclius ve Heraclius Constantius cepheden ayakta, başları arasında haç ile betimlenmişlerdir. Heraclius solda uzun sakalı ve bıyığı var, başında haç ile süslü taç, üzerinde zırh ve paludementum, sağ elinde ucunda haç bulunan uzun asa tutmakta olup sol eli kalçasındadır. Sağda Heraclius Constantius kısa sakallı, uzun elbiseli, başında haçlı taç, sağ elinde haçlı globus var.

A. Y. **:** M, solda ANNO, yukarıda haç, altta A, sağda XX, kesimde CON.

Ref **:** BMC I, s. 202, no. 145.
AE; Follis; 26 mm; 5.60 gr; Ky. : 11

Kat. No. : 19

Ö. Y. : Heraclius ve Heraclius Constantius cepheden ayakta betimlenmişlerdir. Solda Heraclius, bıyıklı ve uzun sakallı. Askeri kıyafetli, sağ elinde uzun haç tutuyor, başında haçlı taç var. Sol eli belinde. Sağda Heraclius Constantius khlamys ve haçlı taç var. Sağ elinde haçlı globus tutuyor.

A. Y. **:** M, solda ANNO, yukarıda haç ya da khristogram, sağda XXX, aşağıda of. harfi Є, kesimde CON.

Ref **:** DOC II/I, s. 279-280, no. 108b.
AE; Follis, 26 mm; 5.10 gr. Ky. : 6

Kat. No. : 20

Ö. Y. : Heraclius ve Heraclius Constantius cepheden ayakta, başları arasında haç ile betimlenmişlerdir. Solda Heraclius, bıyıklı ve uzun sakallı. Askeri kıyafetli, sağ elinde uzun haç tutuyor, başında haçlı taç var. Sol eli belinde. Sağda Heraclius Constantius khlamys ve haçlı taç var. Sağ elinde haçlı globus tutuyor.

A. Y. **:** M, solda ANNO, yukarıda haç ya da khristogram, aşağıda of. harfi B, kesimde CON.

Ref **:** DOC II/I, s. 279, no. 108b.
AE; Follis, 20 mm; 3.45 gr. Ky. : 12

Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2015 19 (1): 239-264

Kat. No. : 21

Ö. Y. : Heraclius ve Heraclius Constantius cepheden ayakta, başları arasında haç ile betimlenmişlerdir. Solda Heraclius, bıyıklı ve uzun sakallı. Askeri kıyafetli, sağ elinde uzun haç tutuyor, başında haçlı taç var. Sol eli belinde. Sağda Heraclius Constantius khlamys ve haçlı taç var. Sağ elinde haçlı globus tutuyor.

A. Y. **:** M, solda ANNO, yukarıda haç ya da khristogram, aşağıda of. harfi A, kesimde CON.

Ref **:** DOC II/I, s. 279, no. 108b.
AE; Follis, 26 mm; 5.30 gr. Ky. : 6

Kat. No. : 22

Ö. Y. : Heraclius ve Heraclius Constantius cepheden ayakta, başları arasında haç ile betimlenmişlerdir. Heraclius solda uzun sakalı ve bıyığı var, başında haç ile süslü taç, üzerinde zırh ve paludementum (askeri pelerin), sağ elinde ucunda haç bulunan uzun asa tutmakta olup sol eli kalçasındadır. Sağda Heraclius Constantius kısa sakallı, uzun elbiseli, başında haçlı taç, sağ elinde haçlı globus var.

A. Y. **:** M, solda ANNO, yukarıda haç, altta Γ, kesimde CON.

Ref **:** BMC I, s. 203, no. 149.
AE; Follis, 26 mm; 4.05 gr. Ky. : 11

Kat. No. : 23

Ö. Y. : Heraclius ve Heraclius Constantius cepheden ayakta, başları arasında haç ile betimlenmişlerdir. Solda Heraclius, bıyıklı ve uzun sakallı. Askeri kıyafetli, sağ elinde uzun haç tutuyor, başında haçlı taç var. Sol eli belinde. Sağda Heraclius Constantius khlamys ve haçlı taç var. Sağ elinde haçlı globus tutuyor.

A. Y. **:** M, solda ANNO, yukarıda kristogram, altta Є, sağda ?, kesimde CON.

Ref **:** BMC I, s. 197, no. 115.
AE; Follis, 26 mm; 6.80 gr. Ky. : 6

Kat. No. : 24

Ö. Y. : Solda Heraclius; sağda Heraclius Constantius, khlamys ve taç giyimliler. Sağ ellerinde haçlı globus tutuyorlar. Başları arasında haç var.

A. Y. **:** M, solda ANNO, yukarıda haç ya da yukarıda khristogram, altta A, sağda ?, kesimde CON.

Ref **:** BMC I, s. 197, no. 116.
AE; Follis, 26 mm; 5.60 gr. Ky. : 11

Kat. No. : 25

Ö. Y. : Heraclius ve Heraclius Constantius cepheden ayakta, başları arasında haç ile betimlenmişlerdir. Solda Heraclius, bıyıklı ve uzun sakallı. Askeri kıyafetli, sağ elinde uzun haç tutuyor, başında haçlı taç var. Sol eli belinde. Sağda Heraclius Constantius khlamys ve haçlı taç var. Sağ elinde haçlı globus tutuyor.

A. Y. **:** K, solda ANNO, yukarıda haç, sağda XX, aşağıda of. harfi A, kesimde CON.

Ref **:** DOC II/I, s. 303, no. 119b.
AE; Yarım Follis, 20 mm; 2.45 gr. Ky. : 12

Kat. No. : 26

Ö. Y. **:** DNHERACLIUS PPAVC

Solda Heraclius; sağda Heraclius Constantius, khlamys ve taç giyimliler. Sağ ellerinde haçlı globus tutuyorlar. Başları arasında haç var.

A. Y. **:** K, solda ANNO, yukarıda haç ya da kristogram, sağda Ч, kesimde ΘES(Thessalonika)

Ref **:** BMC I, s. 214, no. 223; Tekin 1999, s. 151, 130.
AE; Yarım Follis, 22 mm; 6.25 gr. Ky. : 12

Kat. No. : 27

Ö. Y. : Ayakta cepheden üç figür yer almaktadır. Ortada Heraclius, sağda Heraclius Constantius, solda Martina. Her biri khlamys giyimli ve haçlı globus tutuyorlar.

A. Y. **:** M, solda ANNO, yukarıda haç, altta Γ, sağda ЧI, kesimde ?.

Ref **:** BMC I, s. 206, no. 173.
AE; Follis, 26 mm; 5.60 gr. Ky. : 11

Kat. No. : 28

Ö. Y. : Ayakta cepheden üç figür yer almaktadır. Ortada Heraclius, sağda Heraclius Constantius, solda Martina. Her biri khlamys giyimli ve haçlı globus tutuyorlar.

A. Y. **:** M

Ref **:** BMC I, s. 206, no. 173.
AE; Follis, 22 mm; 4.05 gr. Ky. : 6

Kat. No. : 29

Ö. Y. : Heraclius ve Heraclius Constantius cepheden ayakta betimlenmişlerdir. Solda Heraclius, bıyıklı ve uzun sakallı. Askeri kıyafetli, sağ elinde uzun haç tutuyor, başında haçlı taç var. Sol eli belinde. Sağda Heraclius Constantius khlamys ve haçlı taç var. Sağ elinde haçlı globus tutuyor. Başları arasında haç var. Sağda "K" var.

A. Y. **:** K, solda ANNO, yukarıda haç ya da kristogram, sağda Ç, aşağıda of. harfi, kesimde ?.

Ref **:** BMC I, s. 214, no. 223.
AE; Yarım Follis, 20 mm; 1.65 gr. Ky. : 6

Kat. No. : 30

Ö. Y. : Yazı okunmuyor. Heraclius ve Heraclius Constantius cepheden ayakta, başları arasında haç ile betimlenmişlerdir. Heraclius solda uzun sakalı ve bıyığı var, başında haç ile süslü taç, üzerinde zırh ve paludementum (askeri pelerin), sağ elinde ucunda haç bulunan uzun asa tutmakta olup sol eli kalçasındadır. Sağda Heraclius Constantius kısa sakallı, uzun elbiseli, başında haçlı taç, sağ elinde haçlı globus var.

A. Y. **:** K, solda ANNO, yukarıda haç, altta A, sağda X, kesim ?.

Ref **:** BMC I, s. 211, no. 206.
AE; Yarım Follis, 23 mm; 4.10 gr. Ky. : 5

Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2015 19 (1): 239-264

Kat. No. : 31

Ö. Y. : Heraclius ve Heraclius Constantius cepheden ayakta, başları arasında haç ile betimlenmişlerdir. Solda Heraclius, bıyıklı ve uzun sakallı. Askeri kıyafetli, sağ elinde uzun haç tutuyor, başında haçlı taç var. Sol eli belinde. Sağda Heraclius Constantius, kısa sakallı, khlamys ve haçlı taç var. Sağ elinde haçlı globus tutuyor. Solda fi, sağda K.

A. Y. **:** K, solda ANNO, yukarıda, sağda XX, aşağıda of. harfi A, kesimde ?.

Ref **:** DOC II/I, s. 302, no. 118a.1.
AE; Yarım Follis, 21 mm; 4.75 gr. Ky. : 12

Kat. No. : 32

Ö. Y. : Heraclius ve Heraclius Constantius cepheden ayakta betimlenmişlerdir. Solda Heraclius, bıyıklı ve uzun sakallı. Askeri kıyafetli, sağ elinde uzun haç tutuyor, başında haçlı taç var. Sol eli belinde. Sağda Heraclius Constantius khlamys ve haçlı taç var. Sağ elinde haçlı globus tutuyor. Başları arasında haç var. Sağda "K" var.

A. Y. **:** K, solda ANNO, yukarıda haç, sağda XXX, aşağıda of. harfi, kesimde ?.

Ref **:** DOC II/I, s. 302, no. 118a.1.
AE; Yarım Follis, 20 mm; 1.75 gr. Ky. : 6

Kat. No. : 33

Ö. Y. : Heraclius ve Heraclius Constantius cepheden ayakta betimlenmişlerdir. Solda Heraclius, bıyıklı ve uzun sakallı. Askeri kıyafetli, sağ elinde uzun haç tutuyor, başında haçlı taç var. Sol eli belinde. Sağda Heraclius Constantius khlamys ve haçlı taç var. Sağ elinde haçlı globus tutuyor. Başları arasında haç var.

A. Y. **:** K, solda ANNO, yukarıda haç ya da kristogram, sağda ?, aşağıda of. harfi Γ, kesimde ?.

Ref **:** BMC I, s. 214, no. 224.
AE; Yarım Follis, 21 mm; 1.80 gr. Ky. : 6

Kat. No. : 34

Ö. Y. : Heraclius ve Heraclius Constantius cepheden ayakta betimlenmişlerdir. Solda Heraclius, bıyıklı ve uzun sakallı. Askeri kıyafetli, sağ elinde uzun haç tutuyor, başında haçlı taç var. Sol eli belinde. Sağda Heraclius Constantius khlamys ve haçlı taç var. Sağ elinde haçlı globus tutuyor.

A. Y. **:** Λ, solda ANNO, yukarıda haç ya da kristogram, sağda ?, aşağıda of. harfi A, kesimde ?.

Ref **:** BMC I, s. 210, no. 202.
AE; 26 mm; 5.80 gr. Ky. : 12

Kat. No. : 35

Ö. Y. : Heraclius ve Heraclius Constantius cepheden ayakta betimlenmişlerdir. Solda Heraclius, bıyıklı ve uzun sakallı. Askeri kıyafetli, sağ elinde uzun haç tutuyor, başında haçlı taç var. Sol eli belinde. Sağda Heraclius Constantius khlamys ve haçlı taç var. Sağ elinde haçlı globus tutuyor.

A. Y. **:** Λ, solda ANNO, yukarıda haç ya da kristogram, sağda XXX, aşağıda of. harfi A, kesimde ?.

Ref **:** BMC I, s. 210, no. 202.
AE; 28 mm; 7.50 gr. Ky. : 6

Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2015 19 (1): 239-264

II. CONSTANS (M.S. 641-668)

Kat. No. : 36

Ö. Y. : IMPER CONST

Constans büstü cepheden, başında haçlı taç, üzerinde zırh ve pelerin, sağ elinde globus üzerinde haç.

A. Y. : M, solda A/N/A, yukarıda haç, sağda III, aşağıda of. harfi Є, kesimde CON.

Ref : BMC I, s. 267, no. 99.
AE; Follis, 26 mm; 6.15 gr. Ky. : 6

Kat. No. : 37

Ö. Y. : IMPE [R CONST]

Constans büstü cepheden, başında haçlı taç, üzerinde zırh ve pelerin, sağ elinde globus üzerinde haç.

A. Y. : M, solda ANNO, yukarıda haç, sağda ?, aşağıda of. harfi A, kesimde CON.

Ref : BMC I, s. 266, no. 93.
AE; Follis, 25 mm; 4.45 gr. Ky. : 6

Kat. No. : 38

Ö. Y. : Constans ayakta cepheden, khlamys ve haçlı taç giymiş. Sağ elinde uzun haç var. Sol elinde haçlı globus tutuyor.

A. Y. : m, solda O/Φ/A, yukarıda A/N/A, sağda N/E/O/ Ϛ, kesimde CON.

Ref : DOC II/II, s. 445, no. 61c.1.
AE; Follis, 25 mm; 4.80 gr. Ky. : 6

Kat. No. : 39

Ö. Y. : Constans ayakta cepheden, sakallı, khlamys ve haçlı taç giymiş. Sağ elinde uzun haç var. Sol elinde haçlı globus tutuyor.

A. Y. **:** m, solda CON yukarıda haç, sağda [N/E/O/Ç]

Ref **:** BMC I, s. 266, no. 94.
AE; Follis, 25 mm; 4.00 gr. Ky. : 12

Kat. No. : 40

Ö. Y. **:** ЄNTATO NIKA

Constans ayakta cepheden, sakallı, khlamys ve haçlı taç giymiş. Sağ elinde uzun haç var. Sol elinde haçlı globus tutuyor.

A. Y. **:** m, solda A/N/A, yukarıda haç, sağda N/E/O/ Ç, kesimde CON.

Ref **:** DOC II/II, s. 443, no. 59c.2.
AE; Follis, 22 mm; 3.40 gr. Ky. : 6

Kat. No. : 41

Ö. Y. : Constans ayakta cepheden, khlamys ve haçlı taç giymiş. Sağ elinde uzun haç var. Sol elinde haçlı globus tutuyor.

A. Y. **:** m, solda A/N/A, yukarıda haç, sağda N/E/O/ Ç, kesimde ?.

Ref **:** DOC II/II, s. 443, no. 59c.2.
AE; Follis, 25 mm; 3.70 gr. Ky. : 6

Kat. No. : 42

Ö. Y. **:** ONmAV [RCPPAV]

Constans ayakta cepheden, sakallı, khlamys ve haçlı taç giymiş. Sağ elinde uzun haç var. Sol elinde haçlı globus tutuyor.

A. Y. **:** m, solda A/N/A, yukarıda haç, sağda [N/E/O/ Ç], kesimde ?.

Ref **:** DOC II/II, s. 443, no. 59c.2.
AE; Follis, 24 mm; 5.15 gr. Ky. : 6

Kat. No. : 43

Ö. Y. : Constans ayakta cepheden, sakallı, askeri kıyafetli. Sağ elinde uzun haç tutuyor, sol eli belinde.

A. Y. **:** ?
AE; 18 mm; 2.40 gr. Ky. : 12

Kaynakça

Bellinger, A. R. ve Grierson, P. (1966). Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection, Vol. I, Anastasius to Maurice 491-602, Washington.

Bellinger, A. R. ve Grierson, P. (1966). Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection, Vol. II,

Phocas to Theodosius III 602-717, Part I, Phocas and Heraclius 602-641, Washington.

Bellinger, A. R. ve Grierson, P. (1966). Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection, Volume II, Phocas to Theodosius III 602-717, Part II, Heraclius Constantine to Theodosius III, Washington.

Bruun, P. M. (1966). The Roman Imperial Coinage. Vol VII. Constantine and Licinius, London.

Kaegi, W. Emil. (2000). *Bizans ve İlk İslam Fetihleri*. (Çev: Mehmet Özay). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Sutherland, C. H. V. (1967). The Roman Imperial Coinage. Vol VI. From Diocletian's reform (A.D. 294) to the death of Maximinus (A.D. 313), Londra.

Tekin, O. (1994). *Grek ve Roma Sikkeleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Tekin, O. (1999). *Bizans Sikkeleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Webb, P. H. (1962). The Roman Imperial Coinage. Vol V Part I. Valerian to Florian, London.

Wroth, W. (1908). Catalogue of Imperial Byzantine Coins in the British Museum, Vol. I, London.

Wroth, W. (1908). Catalogue of Imperial Byzantine Coins in the British Museum Vol. II, London.

Zoroğlu, K. L. (1994). Kelenderis I Kaynaklar, Kalıntılar, Buluntular, Ankara.

Zoroğlu, K. L. (2006). "Kelenderis 2005 Yılı Kazı ve Onarım Çalışmaları", ANMED, 2006-4, 25-30.

Zoroğlu, K. L. (2008). "Kelenderis Kazı Çalışmaları – 2007", Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Haberler, 25, 30.

Zoroğlu, K. L. (2009). "Kelenderis Kazı ve Onarım Çalışmaları-2008", Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Haberler, 28, 26-27.

Zoroğlu, K. L. (2011). "Kelenderis 2010 Yılı Kazı Çalışmaları", ANMED, 2011-9, s. 29-35, İstanbul 2011.

Zoroğlu, K. L. (2012). "Kelenderis Kazıları - 2011", Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Haberler, 33, 29-31.

Zoroğlu, K. L. (2013). "Kelenderis Agora Bazilikasının Mozaikleri", Aktüel Arkeoloji, 35, 44-47.

Zoroğlu, K. L. ve Tekocak, M. (2007). "Kelenderis 2006 Yılı Çalışmaları", 29. Uluslararası Kazı Sonuçları Toplantısı, 1.Cilt, 515-538.

Zoroğlu, K. L. ve Tekocak, M. (2008). "Kelenderis 2007 Yılı Kazı ve Onarım Çalışmaları", 30. Uluslararası Kazı Sonuçları Toplantısı, 3.Cilt, 343-372.

Zoroğlu, K. L. ve Tekocak, M. (2009). "Kelenderis 2008 Yılı Kazı ve Restorasyon Çalışmaları", 31. Uluslararası Kazı Sonuçları Toplantısı, 3. Cilt, 427-452.

Zoroğlu, K. L. ve Tekocak, M. (2010). "Kelenderis 2009 Yılı Kazı ve Onarım Çalışmaları", 32. Uluslararası Kazı Sonuçları Toplantısı, 4. Cilt, 260-273.